

Fonteinkerk, 12 juni 2022
Lezing: Psalm 104 : 1-9 en 24-31

Eén van de vele voordelen van het ouder worden is, dat je leert om niet zo op te kijken tegen anderen. Toen ik als 18-jarige puber ging studeren in Amsterdam, keek ik nog enorm op tegen mijn hoogleraren. Prof. Baarda, prof. Augustijn, prof. Kuitert, - dat waren in de gereformeerde wereld van die dagen (1975) nog van die halve goden. Op een keer hadden we in het “oude” Hydepark een faculteitsweekend, en stond ik boven aan de trap te praten met een medestudent. Daar kwam prof. Augustijn de trap op; hij knikte ons minzaam toe en stapte een toilet binnen. Die medestudent en ik keken elkaar verbijsterd aan, en zeiden, precies tegelijk: “Dus toch...!” Ook de professor had af en toe last van hoge nood; onvoorstelbaar! Zelfs hij was maar een gewoon mens!

Tegen enkele mensen bleef ik opkijken tot op de dag van vandaag. Een voorbeeld: Albert Schweitzer. Albert Schweitzer werd in 1875 geboren in Kaysersberg, een prachtig stadje in de Elzas. Hij was een langzame leerling en behaalde zijn gymnasiumdiploma met matige cijfers, maar begon aan de studies Filosofie en Theologie. Beide studies rondde hij af met een proefschrift; hij werd predikant en begon ook filosofielessen te geven. Daarnaast was hij een uitstekende organist geworden, die ook boeken over orgelbouw en over het leven van J.S. Bach publiceerde. Hij voelde zich schuldig over zijn voorspoedige leven en wilde méér voor de mensheid betekenen. Daarom begon hij in 1905 met een studie Medicijnen, die hij ook weer afsloot met een proefschrift. In 1913 werd hij arts in Lambarene, in de Franse kolonie Gabon.

Daar werkte hij als zendingsarts onder de armen, daar bracht hij het grootste deel van zijn leven door, daar stierf hij in 1965 op 90-jarige leeftijd. Deze man heeft zó ontzagwekkend veel geleerd, geschreven en tot stand gebracht, dat alleen al het lezen van zijn levensverhaal een grote vermoeidheid bij mij oproept. Wikipedia vermeldt heel nuchter dat Schweitzer met enige regelmaat een “moehediscrisis” doormaakte. Als wij als protestanten nog eens aan een lijstje van heiligen beginnen, dan zal Albert Schweitzer zonder twijfel een plek in de Top-Tien krijgen. Van zo’n levensverhaal kun je alleen maar stil en eerbiedig worden.

Over eerbied gesproken: centraal in het denken van Albert Schweitzer staat de term “Eerbied voor het leven”. In zijn ogen was de Westerse beschaving in verval vanwege een algemeen gebrek aan liefde, aan de wil om lief te hebben. Naar zijn stellige overtuiging moet men al het leven eerbiedigen en daarmee ook liefhebben. Met “leven” bedoelde hij elk levend mens, dier en ding in de hele kosmos. Hij bepleitte een houding van eerbied, een spirituele verhouding tot het grote geheel, tot al wat leeft. Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak, zag hij ook daarin het verval van de beschaving. De onverschillige, onnadenkende mensheid wordt geregeerd door de strijd om kennis en macht ten koste van anderen. Schweitzer trachtte begrippen als liefde, toewijding, medelijden en solidariteit weer op de agenda krijgen, om de mensheid te stimuleren tot leven op een hoger plan. Zijn levensmotto was: “Ik ben leven dat leven wil, temidden van leven dat leven wil.” In 1952 ontving hij de Nobelprijs voor de Vrede.

Eerbied voor het leven: dat zou zomaar het opschrift kunnen zijn boven Psalm 104. Het is een uitbundige lofzang op de schepping en op alles wat in die schepping leeft. Daarmee is het óók een lofzang op de Schepper die het allemaal bedacht en gemaakt heeft. Via het begrip “adem” laat de dichter weten dat God nog steeds in zijn schepping aanwezig is (vers 29-30): zonder de adem van God kan geen schepsel bestaan, kan het leven niet verder. Dat begrip “adem” kan ook “geest” betekenen: de Geest van God woont in de schepping en in alles wat leeft. Met recht mogen wij de schepping de “woonplaats” of de “tempel” van God noemen. Alle reden om de schepping met eerbied en respect te behandelen. Die oproep tot verantwoordelijkheid klonk al in het scheppingsverhaal (Genesis 2:15): “God de Heer bracht de mens dus in de tuin

van Eden, om die te bewerken en erover te waken.” We lopen niet zomaar wat rond op deze aarde, maar hebben de roeping en opdracht om er samen iets goeds, iets moois van te maken.

Eén vers in de Psalm viel mij op: “De luister van de Heer moge eeuwig duren, laat de Heer zich verheugen in zijn werken” (vers 31). Dat sluit aan bij één van mijn particuliere theologische ideeën. Ik heb mij altijd afgevraagd: “Wat deed God op de zevende dag?” Want het scheppingsverhaal is een verhaal van hard werken: zes dagen is God druk bezig om heel die schepping tot stand te brengen. Daarna veroorlooft Hij zich de weelde van een hele rustdag.

Maar wat zou God nu hebben gedáán op die rustdag? Heeft Hij de ogen dicht gedaan om aan andere dingen, of om even aan helemaal niets te denken? Heeft Hij op die dag de ogen van zijn schepping afgewend, heeft Hij (als een vroege aanhanger van het deïsme) de schepping aan haar lot overgelaten? Ik verbeeld mij dat Hij op deze rustdag niets anders heeft gedaan dan vol warmte en trots kijken naar zijn werk. Tijdens de scheppingsdagen klinkt tot zevenmaal toe de zin: “En God zag dat het goed was.” Bij de laatste keer horen we dan zelfs dat het “zeer goed” was. God is trots op zijn werk, ook al is het nog niet helemaal af, en nog niet helemaal perfect. Zoals een kind trots is op zijn nieuwe tekening, en een timmerman op zijn nieuwgemaakte kast, zo is God trots op zijn schepping. Het ligt dus voor de hand dat Hij op de rustdag er eens even goed is voor gaan zitten, om te kijken naar, en te genieten van zijn werk: “Wat is het mooi geworden! Wat past alles goed bij elkaar! En wat een kleuren, wat een prachtige variaties...” Dat hoor ik meeklinken in vers 31 van de Psalm: “Laat de Heer zich verheugen in zijn werken.”

Volgens mij is dat een vorm van eerbied! Als God zich verheugt in zijn werk, blij is met zijn schepping, eindeloos kan genieten van al die levende wezens, - dan klinkt daar eerbied in door. Voor de mens zou dat weleens de diepste bedoeling van de rustdag kunnen zijn: zomaar blij zijn met het leven, genieten van de schepping en van de mensen om je heen, weer eens dankbaarheid ervaren voor die God die ons deze prachtige wereld en al die lieve mensen gegeven heeft, om niet. En dan weer beseffen dat het eigenlijke geluk niet zit in ons harde werken en onze goedbedoelde inspanningen, maar in alles wat ons gegeven is, wat ons overkomt en in de schoot wordt geworpen. Een rustdag om weer te leren leven van genade... Blij zijn met de schepping en met het bestaan, om zo weer eerbied te voelen bij het wonder van het leven.

Gisteren stond er een interview met Karen Armstrong in de krant, schrijfster van het boek “Een geschiedenis van God”. Haar nieuwste boek heet: “De heilige natuur. Het herstel van de relatie met onze natuurlijke omgeving”. Zij beschrijft hoe de moderne mens volledig vervreemd is geraakt van de natuur. Het lukt ons niet meer om “zomaar” aanwezig te zijn in de natuur. Zelfs op de mooiste plekken zijn we niet werkelijk aanwezig, omdat we in onze smartphone verdiept zijn, of omdat we meteen foto’s beginnen te maken, of omdat we een appje versturen met: “Je raadt nooit op welke prachtige plek ik nu weer sta...!” De grote problemen met milieu en klimaat konden alleen maar ontstaan omdat de mensheid geen band, geen verbinding met de natuur meer voelt. Karen Armstrong is ervan overtuigd dat we nooit uit de problemen zullen komen als we ons verliezen in activisme of in boosheid over de opwarming. We zullen weer moeten leren om de natuur “binnen te laten”, door weer met aandacht en verwondering te kijken naar een boom, een eekhoorn of een vogel. Ze zegt: “Bedenk dat al deze vormen van leven iets unieks in zich hebben en niet zonder elkaar kunnen.” En in mijn verbeelding hoor ik Albert Schweitzer goedkeurend brommen: “Precies: eerbied voor het leven! Dat bedoel ik nou!”

Als ik na zit te denken over de problemen van vervuiling, opwarming, en het verdwijnen van dier- en plantensoorten, dan word ik daar somber van. Zal de mensheid ooit leren om weer met eerbied om te gaan met de schepping, de natuur en de medemens? Toch zijn er dingen die

mij weer hoopvol stemmen. Tienduizenden mensen zijn bewust bezig met sobere, minder vervuilende manieren van leven. Zelfs onze neoliberale regering begint door te krijgen dat er iets moet veranderen, dat we niet op dezelfde voet verder kunnen gaan. Het besef van urgentie neemt toe! Ook de chaos op Schiphol en andere luchthavens vind ik een hoopvol teken!

Op een dag besloot een man om een wandeling op het strand te gaan maken. In de verte zag hij iemand die leek te dansen. Hij glimlachte bij de gedachte dat iemand daar zou dansen, en hij liep wat sneller om de danser in te halen. Opeens ontdekte hij dat het strand bezaaid was met tienduizenden zeesterren, en dat de “danser” een jongeman was die helemaal niet danste. De jongeman bukte steeds, raapte telkens een zeester op en gooide die terug in de oceaan. Hoofdschuddend merkte de man op: “Maar jongen, besef je niet dat het strand kilometers en kilometers lang is en dat er over die gehele lengte tienduizenden zeesterren liggen? Je kunt onmogelijk een verschil maken! Wees verstandig en ga naar huis!” De jongen bukte zich, pakte weer een zeester, en gooide hem in de oceaan. Terwijl de zeester met het water wegdreef, zei hij: “Voor déze zeester heb ik het verschil gemaakt.”

Eerbied voor het leven!

For the beauty of the earth (John Rutter)

For the beauty of the earth
For the glory of the skies
For the love which from our birth
Over and around us lies
Lord of all, to Thee we raise
This our joyful hymn of praise

For the beauty of each hour
Of the day and of the night
Hill and vale and tree and flow'r
Sun and Moon and stars of light
Lord of all, to Thee we raise
This our joyful hymn of praise

For the joy of human love
Brother, sister, parent, child
Friends on earth and friends above
For all gentle thoughts and mild
Lord of all, to Thee we raise
This our joyful hymn of praise

For each perfect gift of Thine
To our race so freely given
Graces human and divine
Flow'rs of earth and buds of heav'n
Lord of all, to Thee we raise
This our joyful hymn of praise